

STM 1963

Grammofoninspelningar

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författarna.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

- HEINRICH HUSMANN: Grundlagen der antiken und orientalischen Musikkultur. Walter de Gruyter & Co., Berlin 1961.
- EDWARD E. LOWINSKY: Tonality and atonality in sixteenth-century music. Univ. of California press, Berkeley and Los Angeles 1961.
- SIRVART POLADIAN: Sir Arthur Sullivan: An Index to the Texts of his Vocal Works. (Detroit Studies in Music Bibliography. 2. Ed. Bruno Nettl.) Information Service Inc., Detroit 1961.
- HILDING ROSENBERG: Fjorton kinesiska poem. Musikaliska Konstföreningen, Stockholm 1962.
- WOLFGANG SEIFERT: Christian Gottfried Körner. Ein Musikästhetiker der deutschen Klassik. (Forschungsbeiträge zur Musikwissenschaft. 10.) G. Bosse Verlag, Regensburg 1960.
- A. C. GRISSON: Ermanno Wolf-Ferrari. (Ny uppl.) Amalthea-Verlag, Wien 1958.

GRAMMOFONINSPELNINGAR

- JOHAN HELMICH ROMAN: Assaggio nr 6 h-moll för soloviolin (B 324); Lars Frydén, barockviolin. — Sonata nr 8 A-dur för flöjt och generalbas (B 208); Bengt Överström, flöjt, Gunnar Hallhagen, cembalo, Bengt Ericson, gamba. — FRANZ BERWALD: Stråkkvartett Ess-dur; Frydénkvartetten (Lars Frydén, Tullo Galli, Björn Sjögren, Bengt Ericson). Sveriges Radio RELP 5008.

Skivinspelningar av väsentlig svensk konstmusik hör till de angelägna uppgifterna i dagens musikodling. Allt flera skivproducenter har börjat inse detta, men alla har ännu inte de kontakter med den utländska marknaden, som krävs för att sprida kännedom om svensk musik och svenska inspelningar utanför landets gränser. Detta gäller även Sveriges Radios hittillsvarande skivproduktion, som är ett stort glädjeämne både för svenska musiklyssnare i allmänhet och för pedagoger och andra fackmän, men som av rent organisatoriska skäl ännu saknar internationell genomslagskraft. Förbättringar härvidlag lär planeras; måtte det kunna ske utan att kommersiella och popularitetsjagande intressen får taga överhand och få för mycket medinflytande över repertoarvalet.

En av Sveriges Radios senaste stora LP-skivor rymmer kammarmusik av Sveriges två största tonsättare från 1700- och 1800-talen: J. H. Roman och Franz Berwald. Av Roman har valts en av hans soloviolinkompositioner, *assaggio* i h-moll, och den åttonde av de 1727 tryckta flöjtsonatorerna, av Berwald det äldste av alla hans kammarmusikverk, stråkkvartetten i Ess-dur.

Valet av ett *assaggio* som finns tillhands i modern kritisk utgåva (nr 6 i Monumenta Musicae Svecicae vol. 1) är välbetänkt. Överhuvudtaget skulle man gärna önska förstärkt samarbete och samplanering av sådana utgåvor och skivinspelningar. Romans flöjtsonater föreligger ännu inte i någon kritisk utgåva. Patrik Vretblads gamla edition (Elkan & Schildknecht) är obrukbar; av inspelningen att döma har exekutörerna förfärdigat en egen bearbetning med originaltrycket som utgångspunkt. Beträffande Berwald-kvartetten är läget oklart. Sannolikt har Frydén-kvartetten använt Edition Suecias utgåva (»reviderad» av Sven Kjellström). Men tyvärr måste sägas, att ingen Berwald-volym i denna serie uppfyller moderna

källkritiska och editionstekniska krav. Huruvida ensemblen granskat något handskriftsmaterial är obekant; inspelningen förefaller följa det kjellströmska materialet.

Därmed aktualiseras flera frågor rörande presentationsformen för en inspelning av detta slag. På skivmappen saknas alla uppgifter om notmaterial; åtminstone en hänvisning till MMS 1 hade eljest varit på sin plats såsom både information och reklam i samarbetets tecken. Man saknar också uppgifter om när och under vilka betingelser inspelningarna gjorts. Detta har påtalats i tidigare recensioner i denna tidskrift, och Swedish Society/Discofils meddelanden om inspelningsdata rekommenderats som modell. På den här aktuella skivans mapp hade en sådan uppgift bland annat varit av intresse emedan den tekniska kvaliteten inte är fullgod. Dvs. musikåtergivningen är i och för sig god, men samtliga inspelningar har ett svagt bakgrundsbrus, i Romans *assaggio* stegrat till direkt störande buller: man undrar om det är spårvagnar eller biltrafik som ackompanjerar Lars Frydéns »barockviolin». Slutligen understryks begränsningen till hemmamarknaden definitivt av att skivkommentaren (författad av Åke Brandel) endast föreligger på svenska. Är det inte på tiden att ta upp en principdiskussion om hur konstmusikinspelningar av detta slag i framtiden skall lanseras? Varför inte kosta på små kommentarhäften, förslagsvis på svenska och minst ett av världsspråken (gärna med en förteckning på övriga inspelningar på baksidan och varför inte t. o. m. ett par notexempel), kompletterade med de uppgifter som efterlysts ovan? Merkostnaden borde kunna täckas genom ökad utländsk avsättning. *Då* har man givit inspelningen dess fulla »chans» att kunna fungera som ett led i svensk musikalisk kulturpropaganda.

På Roman/Berwald-skivan möter man tre instuderingar på lika många konstnärliga nivåer. Lars Frydéns tolkning av Romans *assaggio* i h-moll är som väntat skicklig, insiktsfull och full av fina detaljer. Kanske gör den ibland ett något för högaktningsfullt återhållet intryck; profileringen kunde ha skärpts en aning mera i tempo och karakterisering, från eldighet till älskvärdhet. Det är emellertid en mycket gedigen och stiltrogen återgivning, gatubullet till trots.

Ensemblen i flöjtsonatan har inte lyckats riktigt lika väl, fast flöjtisten och i någon mån cembalisten energiskt eftersträvat att förse kompositionen med allehanda utsirningar, särskilt i reprisomtagningarna. (Men hur ytterligt vanskligt är det inte att genomföra sådana tillägg så att de rakt emot sin natur och funktion kan tåla att förevigas och upprepas om och om igen. Därmed inte sagt att försöket måste göras och delvis lyckats rätt väl.) Det liv, som »manéren» skall skänka föredraget, underblåses dock inte i alla hänseenden. Det första largot blir tungt tramp med 4/4-takten nära nog reducerad till fyra småtakter, en rytmisk utslätning som här och annorstädes framhävs av generalbasgamban, vilken för övrigt ofta täcker cembalon och ibland flöjten alltför mycket. Sicilianon flyter knappast så »tyngdlöst», som kommentatorn på skivmappen anser att den skall göra, och personligen kan jag inte övertygas om att ensemblen har rätt grepp på den (onekligen problematiska) sista satsen. Bäst har man lyckats med de båda övriga rörliga satserna, och uppsåtet bakom den utsirande gestaltningen av de fristående *adagio*-takterna i fjärde satsen är helt stilenligt.

Alldeles lysande är Frydénkvartettens tolkning av Berwalds Ess-durkvartett.

Måhända är det bara en önskedröm att tro att vi alls är i besittning av eller kan få kontakt med några »riktiga» Berwald-traditioner när det gäller tempoval och andra aspekter på utförandet av hans verk. (Att vi vet en del om hur Berwald tolkades kring sekelskiftet 1900 är något helt annat.) Troligen är vi i stället väsentligen hänvisade till att försöka komma underfund med sådana frågor genom hängivet studium av musiken själv (helst i *goda* utgåvor!); om sedan inhemska artister i några hänseenden har större förutsättningar att kunna »läsa mellan noterna» hos Berwald än utländska, så kan det endast bevisas i handling. Detta är just vad Frydénkvartetten enligt recensentens uppfattning gjort. Dess gestaltning har både dramatiska och lyriska kvaliteter, förenar helhetssyn med ömsinhet i detaljerna och låter kvartettens originella skeende framstå som alltigenom följdriktigt och organiskt, inte minst genom ett förståelsefullt, ja subtilt handhavande av alla överlednings- och överbrygningspartier. Skivsidan ger det bästa av Berwalds kammarmusik i den bästa tappning man kan önska.

Ingmar Bengtsson

- W. STENHAMMAR: Stråkkvartett C-dur (Serenad). Kyndel-kvartetten (Otto Kyndel, Gert Crafoord, Kurt Lewin, Folke Bramme). Insp. juli 1960. — Tre körvisor a cappella till text av J. P. Jacobsen. Radiokören, dir. E. Ericson. Insp. febr. 1960. — Sensommarnätter, op. 33. Hilda Waldeland, piano. Insp. april 1961. (Sveriges Radio RLP 5010.)
- H. ROSENBERG: Sinfonia semplice (Symfoni nr 6). — ERLAND v. KOCH: Oxbergvariationer. Stockholms symfoniorkester, dir. Stig Westerberg. (Telefunken LT 43053.)
- H. ROSENBERG: Stråkkvartetter nr 7 och 8. Kyndel-kvartetten. Insp. 24–25 mars och 28–29 april 1962. (RCA LM 9913.)

Alla de verk, som har förts samman under en rubrik ovan, hör — med undantag för Stenhammars körvisor, som är från 1890 — ur olika synpunkter till det bästa eller intressantaste i vårt lands musik under 1900-talet. Man kan inte gärna klaga över mångsidigheten i fråga om verkkategorierna. Att spela in Stenhammars »Sensommarnätter» är en rejäl påminnelse om ett av de få verkligt väsentliga inslagen i den svenska pianolitteraturen. Och inspelningen av Rosenberg-kvartetterna nr 7–8 är en kulturgärning, som man hoppas skall fullföljas med nr 9–12. Urvalet av svenska verk har egentligen bara en brist: var blir romanserna av? Utöver Discofilis urval i serien »Svenska sånger» som håller sig inom den äldre repertoaren fram till Rangström, är det klenst ställt med moderna inspelningar. Av de Frumeries sånger finns bara två(!) inspelade och då på en fransk skiva (anmäld i STM 1960), som saknar alla viktigare informerande drag i sättet att presentera verken. Inspe­lningar av ett fylligt urval sånger av de Frumerie, Nystroem, Pergament, S. v. Koch, Rosenberg, Bäck, Blomdahl, Lidholm, kanske också någon ur den yngre generationen, hör till de verkligt angelägna önskemålen. De skulle fylla en stor lucka.

Nu till de aktuella inspelningarna. En skiva med orkesterverk befinner sig i gruppen: Rosenbergs Sinfonia semplice från 1951 och Erland v. Kochs Oxberg-

variationer. Orkestern betecknas som »Stockholms symfoniorkester» — enligt uppgift en separat beteckning i grammofofon-sammanhang för Stockholms filharmoniska orkester. Att Erland v. Kochs variationer över Oxbergsmarschen har blivit inspelade av ett internationellt skivbolag i samarbete med International Music Council torde delvis återspegla det intresse som har kommit verket till del utomlands (partituret har också tryckts på Universaledition i Wien). Det är ett »nationalromantiskt» verk, närmast stöpt i en Alfvén-Atterberg-Lindberg-tradition (ur denna synpunkt kanske av något mindre intresse än Lapplandsmetamorfoserna eller Dansrapsodin); i sin uppläggning och utformning är det en smula konventionellt. Men det är en formellt elegant komposition, tacksam och välklingande.

På inspelningen av de båda orkesterverken vill man sätta ett mycket högt pris både i fråga om instuderingen och upptagningen. Stig Westerberg har tagit tillvara inte endast de spelmässigt tacksamma inslagen i v. Kochs Oxbergvariationer; han har också givit en tolkning av Rosenbergs symfoni, som är fri från alla för­enklingar. Mot bakgrunden av ett riktigt och konsekvent tempoval avtecknar sig partiturets rikedom på fantasifulld detaljer plastiskt och logiskt i sitt sammanhang. Den klangligt »riktiga» återgivningen är odelat tillfredsställande.

Den enda av de tre skivorna som har inspelats av ett svenskt företag är Stenhammar-skivan. Den har också den fylligaste kommentaren (av Bo Wallner), i det här fallet en liten essay som har rum för en lång rad väsentliga synpunkter utöver de korta notiser som annars brukar få plats. Texterna till körvisorna finns också med. Allt detta är mycket värdefullt; det har bara den nackdelen att endast läsare som förstår svenska kan tillgodogöra sig innehållet. Det betyder — tyvärr — också en begränsning av skivans effektiva spridningsområde till de nordiska länderna.

Samtliga inspelningar på denna skiva står på en mycket hög nivå. Stenhammars Serenad har spelats in av Kyndel-kvartetten, vars spelstil inte alltid är inriktad på det förföriskt välklingande, däremot i en för svenska ensembler ganska unik grad på det kvartettmässigt helgjutna och på en gestaltning, som låter ana ett omsorgsfullt och genomtänkt insuleringsarbete. Det antyds på mappen till Stenhammar-skivan att ensemblen har lyckats få fram de folkliga dansrytmer som finns latent i kvartetten. Ligger inte i detta påpekande en antydning om en kontakt med traditioner från Stenhammar själv? Det förefaller inte omöjligt. — Som en värdefull »bilaga» till Serenaden finns på skivan en insjungning av Balladen om Finn Komfusenfej, som ju ligger till grund för variationssatsen. Tonsättarens son Claes-Göran Stenhammar ger den en återgivning som synes stämma utmärkt väl överens med hans egen beskrivning av faderns sätt att återge den tragikomiska berättelsen (meddelad av Bo Wallner i STM 1953, s. 63).

Pianisten Hilda Waldelands inspelning av Stenhammars »Sensommarnätter» är en av hennes allra sista instuderingar kort före hennes oväntade och förtidiga bortgång 1961. Hon hade alltid givit uttryck åt ett musicerande, som fascinerade genom sitt allvar och sin »djuplodning», samtidigt som det ibland kunde få en monumental hållning. Värmen, uttrycks­kraften och den starka koncentrationen på musikaliska väsentligheter finns också här. Vad Hilda Waldeland i fullt mått har förverkligat i denna inspelning är möjligheterna till frasens melodiska expressivitet och kontur, något som är en odisputabel tillgång i tolkningen, med särskilt

vackra resultat i den första satsen. Men samtidigt är hon tämligen reserverad när det gäller en friare agogik, kanske saknas ofta ett rytmiskt förverkligande av den strukturella gestik, som i »Sensommarnätter» gör sig gällande i någon mån i den första satsen, men i synnerhet i den fjärde (»Presto agitato»; idémässigt besläktad med både scherzot i andra pianokonserten och med sången »Stjärnan»). Man upplever ibland en skillnad mellan två olika intentioner. Det finns dock ett drag av fantasifull improvisation i denna musik, en böjlighet i den instrumentalklangliga fakturen, som förutsätter ett större mått av »romantisk» frihet än Hilda Waldeland tydligen har velat ge lösa tyglar i återgivningen.

Inspelningen av Rosenbergs stråkkvartetter är inte bara en »reklam» för svensk musik i utlandet. Lika viktigt är att man här har tillfälle att lyssna och lyssna om och kan skapa sig en fördjupad uppfattning om den konstnärliga situationen i verken. Det är trots allt särskilt angeläget i fråga om de sista sex kvartetterna. Ty visserligen är Rosenbergs behandling av »tolvtonstekniken» både logiskt framvuxen och personligt behandlad. Men det hindrar inte att brytningen mellan kvardröjande tonalitetspräglade förlopp och en dodekafoniskt betingad klanglighet (bl. a. med sekund- och septimförhållanden konsekvent inarbetade i satsen) tvingar lyssnaren till särskild uppmärksamhet. Kyndel-kvartettens instuderingar av dessa verk lär ha gjorts i nära samråd med tonsättaren. Bland mycket annat i inspelningen är detta en av de faktorer som gör att man vill betrakta ensemblens återgivning av kvartetterna som förebildlig.

Axel Helmer

Svensk folkmusik: Gotland. Nordergutarnas spelmanslag (Sveriges Radio RAEP 21); Svante Pettersson och Sigvard Huldt, fiol (Sveriges Radio RAEP 22).

Svensk folkmusik: Uppland. Erik Sahlström, nyckelharpa (Sveriges Radio RAEP 16); Erik Sahlström och Gösta Sandström, nyckelharpa (Sveriges Radio RAEP 17).

Den i STM 1959 anmälda skivserien med svensk folkmusik, inspelad och utgiven av Sveriges Radio genom Matts Arnbergs försorg, har utökats med fyra 45-varvsskivor. Liksom de tidigare skivorna är även dessa fyra av stort intresse och speglar olika sidor av svensk spelmansmusik av idag.

Gotländsk folkmusik presenteras dels av det åtta man starka spelmanslaget Nordergutarna, dels av spelmännen Svante Pettersson och Sigvard Huldt.

Den gotländska spelmansmusiken har lättare urskiljbara konstmusikaliska mönster än många av fastlandets spelmanstraditioner. Av August Fredins förord till samlingen Gotlandstoner (1933) framgår också hur det under 1800-talet var mycket vanligt med en ömsesidig påverkan mellan bondspelmän och konstmusiker. Detta återspeglas även i de två skivorna, där inte bara melodierna har tydliga senbarocka stildrag utan även de av Elis Hansson utförda arrangemangen. Andra stämman i de av Pettersson och Huldt spelade låtarna är av samma kategori. De underbart vackra melodierna saknar i arrangemang den spontanitet som exempelvis kännetecknar mångt fritt musicerande spelmanslag, men företräder här en direkt fortsättning på denna konstmusikaliskt influerade folkmusikstil. Den konstmusikaliska karaktären på låtarna gör lyssnaren onekligen mer lyhörd för

oegentligheter i själva utförandet. Mest tilltalande på dessa två skivor är de tre polskor som Svante Pettersson utför ensam.

De två övriga skivorna innehåller nyckelharpomusik från Norduppland. Det är Eric Sahlström, som dels ensam, dels tillsammans med Gösta Sandström spelar några axplock ur de uppländska spelmännen standardrepertoar. Här liksom hos Pettersson och Huldt sekunderar ett av instrumenten, dvs. spelar en mer eller mindre improviserad andrastämma, vilket vad nyckelharpan beträffar förekommer ytterst sparsamt också i nu kvarlevande nyckelharpotraditioner. Samtliga nämnda fyra musiker har en utomordentlig känsla för frasering och rytm.

Eric Sahlström och hans spel fordrar en längre utläggning, än vad som här kan komma i fråga. Han intar en särställning bland svenska spelmän av idag såsom instrumentmakare, exekutör och kompositör. På samtliga områden är han en förnyare utan att därför spränga den traditionella ramen. Liksom hans nyckelharpor bildar mönster för nutida byggare har hans utformning av låtarna utövat inflytande på dagens uppländsspelmän. Hans egna låtar, som tyvärr blott har en representant på skivan, visar även de en suverän behärskning av de stilmedel som är karakteristiska för den norduppländska musiken.

Jan Ling